

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен **“доктор”** по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научната специалност Икономика и управление (селско стопанство)

Автор на дисертационния труд: *Иванка Димитрова Димитрова*, редовен докторант към катедра „Икономика“ при Аграрен университет, гр. Пловдив

Тема на дисертационния труд: „Институционални проблеми и предизвикателства на туроператорската и турагентската дейност“

Рецензент: **доц. д-р Боряна Любчева Иванова**, Аграрен университет – Пловдив, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (селско стопанство), определен/а за член на научното жури със заповед № РД-16-1430 / 20.12.2024 год. от Ректора на АУ.

1. Кратко представяне на кандидата.

Иванка Димитрова има бакалавърска степен по Икономика и бизнес администрация, със специализация „Мениджмънт на туристическия бизнес“, придобита в Нов Български университет през 2001 г. През 2014 г. се дипломира като магистър по „Управление на туризма“ в Аграрен Университет – Пловдив, а през 2019 г. е зачислена като редовен докторант към катедра „Икономика“ на Аграрен университет с научен ръководител доц. д-р Минко Георгиев.

Образователният профил и дългогодишният стаж на Иванка Диитрова в сферата на туризма логично определят фокуса на нейната работа. Натрупаните теоретични знания и практически опит ѝ помагат при разработката и позволяват тя да представи едно завършено, цялостно изследване, което има своите научни и практически приноси.

2. Актуалност на проблема.

Туристическата индустрия е отрасъл със съществено значение за българската икономика, но успоредно с това секторът беше подложен на редица сътресения през последните години. Обществото стана свидетел на сериозни проблеми с ликвидността във сектора, което доведе до излизане от пазара на някои големи търговци. Последваха годините на пандемия, които на практика спряха за определен период от време туристическите потоци. В този смисъл, фокусирането на изследователския интерес върху сектора е оправдано и е предпоставка за постигането на интересни изследователски резултати.

За актуалността на дисертационния труд и оригиналността на разработката допринася и изборът на теоретична рамка на изследването, а именно позоваването на неоинституционалната икономическа теория.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Целта на изследването е формулирана в съответствие с темата на работата и насочва изследователския интерес към идентифициране и оценка на правни, икономически и организационни проблеми в туроператорския и турагентския бранш. Декларирано е желание за формулиране на възможности за подобряване на адаптивността на туроператорите и турагентите спрямо предложените политики за усъвършенстване на бранша.

Изследването на обществените отношения, свързани с институциите, структурата на организациите, участниците в процесите в туроператорския и турагентски бранш, както и ефектите, свързани с направените от тях разходи и някои форми на free riding са дефинирани като предмет на изследването, а туроператорите и туристическите агенти са дефинирани като обект на изследването.

Дефинирането за задачите на изследването следва традиционната за такъв тип изследване структура – представяне на методологията на изследването, адаптиране на методика и определяне на обхват на изследването, фактическо изследване на институционалната среда, координационните структури, транзакционните разходи и непазарните ефекти, като последната задача е фокусирана върху конструирането на сценарии и предложения за внедряване политики с цел прилагане на подходящите тенденции в туроператорската и турагентска дейност.

Въз основа на теоретичния анализ, генерираната методологична рамка и адаптираната методика на изследването са формулирани една основна и пет допълнителни хипотези. Целта на основната хипотеза е да открие връзката между различните променливи. Чрез оценка на нивото на транзакционните разходи, произтичащи от институционалната среда, се разкриват възможности за усъвършенстване на пазара на туроператорския и турагентския бранш.

По отношение на използваните изследователски подходи и методи на изследване може да се отбележи големият брой методи, в това число такива, които са специфично свързани с използваната неоинституционална икономическа теория.

Кандидатът посочва, че първичните данни са събрани в резултат на полуструктурирани интервюта и събиране на данни чрез лично участие. Използвани са и вторични източници на информация, в това число статистически справочници, дигитални платформи, законодателни актове, специализирани доклади, научни статии, публикации и други.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Представеният дисертационен труд е с общ обем от 191 страници, от които

9 страници с използвана литература. Разработката има класическа структура, която включва: увод, четири глави и заключение. По отношение на обема, прави впечатление значително по-голямата трета глава, която заема над 53% от текстовата част, и по ограничената четвърта глава, заемаща под 7% от нея.

Използваната литература включва 130 литературни източници, от които 9 на български език, 3 на руски език и 118 на английски език. Тя обхваща както класически произведения на неoinституционалната икономическа теория, така и някои съвременни разработки.

В дисертацията са използвани и 7 източника с нормативно-справочен характер, от които 6 на български език и 1 на английски език.

Оформлението на дисертацията съответства на приетите стандарти, а представените материали, анализи, дискусии и резултати са добре онагледени с 15 таблици и 24 фигури.

Използваният език и стил са подходящи за дисертационен труд, а специализираната терминология показва, че кандидатът познава материята и брави добре с нея.

5. Обсъждане на резултатите и използвана литература.

В представеното научно изследване се правят анализи и заключения, касаещи дейността на туроператорските фирми, представени през призмата на неoinституционалната икономическа теория с фокус върху транзакционните разходи, информационната асиметрия и правилата, водещи до търсенето на рента.

В първа глава се анализират достиженията на неoinституционалната икономическа теория и се дефинират основните понятия на теорията, намиращи приложение в сектора на туроператорската и туристическата агентска дейност.

Посочва се, че институциите играят ключова роля в социалните науки и икономиката, като тяхното значение варира в различни контексти. Представя се дългата употреба на термина в областта на социалните науки, датираща от Giambattista Vico (1725), както и фактът, че дори и днес не е постигнат консенсус относно дефиницията на понятието.

На основата на анализ на институционалната теория се определят няколко компонента, които могат да бъдат използвани за по-добро разбиране на логиката за туризма. Авторът представя разбирането, че туризмът е област, която може да бъде изследвана с помощта на теорията на Новата институционална икономика, като чрез нея подлежи на анализ хомогенизацията на практиките и структурите в този сектор.

Проследява се еволюцията на понятията институционално въздействие, институционална промяна и координационно-управленска структура. Анализира се значението на правата на собственост и транзакционните разходи.

Направеният критичен анализ на концепциите завършва с представянето на паралел между основните понятия на неoinституционалната теория и спецификите на туроператорския и туристически агентски сектор.

Във втора глава е представена методиката на изследването и са

формулирани изследователските хипотези. Представената аналитична рамка се базира на концепцията на координационно-управленска структура на Williamson (1996) относно интеграция на институционалните параметри за изследване на въздействието на институционалната среда чрез взаимодействието между институционалните фактори, получения ефект и обратната връзка. На нейна основа са анализирани формалните институции в представения сектор, генерирани са хипотезите на изследването и са определени подходящите за изследването инструменти на анализа.

Трета глава е фокусирана върху анализа на сектор Туризм в светлината на избраната теория. Изясняват се същността на посредничеството в туризма, особеностите на регламентирането и прилагането на правата на собственост, спецификата на координационно-управленска структура, институционалната и технологична адаптация на сектора. Особено детайлно са разгледани нормативно-правната уредба, предимствата и недостатъците на Софтуера за управление на продажбите и рисковете при различните типове посредничество.

Последната, четвърта глава насочва вниманието към формулираните препоръки за преодоляване на констатираните проблеми и подобряване на функционирането на сектора. Идентифицирани са възможности за развитие чрез промени в законодателството, въвеждане на нови технологии и обучение, подобряване на координацията и обмена на данни, както и ефективно дефиниране на правата на собственост. Въпреки че по-голяма конкретика в направените предложения би повишила качеството на представената разработка, положително впечатление прави предложението за създаване на Туристически гаранционен фонд, който ще даде възможност за стабилизиране на сектора, особено в периоди на кризи.

Авторът стига до заключението, че анализът на институционалните проблеми в туроператорския бранш, направен през призмата на неоинституционалната теория, подчертава необходимостта от прилагане на прозрачни и етични бизнес практики. Посочва се, че за ефективното справяне с предизвикателствата, пред които е изправена индустрията, е необходимо туроператорите да акцентират на адаптивността си към динамично променящата се среда.

6. Приноси на дисертационния труд.

В материалите, представени във връзка с процедурата за придобиване на ОНС „Доктор“ няма приложена справка за научните приноси на дисертационния труд, макар че такива безспорно съществуват.

Научни приноси

Считам, че безспорен принос с научен характер на настоящата разработка е прилагането на концепцията на неоинституционалната икономическа теория, като основа за анализ на проблемите в брнша. Синтезирани затеоретичните

основи за анализ, оценка и интерпретация на институционалната среда на туроператорската и туристическата агентска дейности. Предложена е методика на изследването, която по оригинален начин подхожда към проблемите на сектора, предоставяйки възможности за разкриване на неясни или подценени до момента фактори.

Научно-приложни приноси

Научно-приложните приноси произтичат основно от направените анализи и формулираните заключения по отношение на дефицитите на формалните институции, информационната асиметрия и предложенията за нейното подобряване и оценката на транзакционните разходи, прерастваща в препоръки за тяхното оптимизиране.

7. Критични бележки и въпроси.

Няки забележки са представени в отделните части на настоящата рецензия, но те не променят цялостното положително впечатление от представения материал, а по-скоро са насочени към допълнително усъвършенстване на представения материал и по-нататъшно развитие на кандидата.

8. Публикувани статии и цитирания.

Приложената справка показва, че в периода 2019-2024 г. кандидатът е публикувал четири статии, от които една самостоятелна и три в съавторство, като са изпълнени изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение, както и регламентите на ПРАСАУ.

Може да се препоръча списъкът със статиите да бъде представен в съответствие с приложенията към ППЗРАС, което би визуализирало по безспорен начин изпълнението на изискванията на закона и правилниците за приложението му.

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на научените и приложените от докторантката различни методи на изследване, направените проучвания, анализи, обобщения и изводи, считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и **да присъди на Иванка Димитрова Димитрова** образователната и

научна степен **“доктор”** по научната специалност научна специалност
Икономика и управление (селско стопанство).

Подписите в този документ са заличени

във връзка с чл.4, т.1 от Регламент (ЕС) 2016/679

(Общ Регламент относно защитата на данни).

Дата: 15.02.2025 г.
гр. Пловдив

PE